

KOOLINOORED JA VÄÄRKÄITUMISEST TEAVITAMINE

MTÜ Korruptsioonivaba Eesti uuring 2022

MILLEKS?

Uuringu eesmärk oli kaardistada ja mõista noorte väärtusruumi ning suhestumist väärkäitumisest teavitamisega. Ajend selleks tulenes teistest, mastaapsematest uuringutest, kus joonistus välja noorte erisus võrreldes teiste vanuserühmadega. Nimelt olid Transparency Internationali globaalse korruptsioonibaromeetri andmeil noored (15-29-aastased) need, kes teistega võrreldes toleerivad korruptsiooni juhul, kui valitsemine on tõhus, kõige enam. Samas on noored ka kõige pessimistlikumad selles osas, et valitsus nende häält ja arvamusi kuulda võtab. 2016. aasta Justiitsministeeriumi kolme sihtrühma uuringust õppisime, et noored (kuni 24-aastased) toleerivad korruptsiooni enam, kuid tunnevad seda halvemini ära kui vanemad inimesed. Seega on ühelt poolt kindlasti tarvis tegeleda noorte korruptsioonilase teadlikkusega, kuid ka kodanikuaktiivsusega, mille abil võimu kuritarvitamist ära saab hoida.

UURING TOIMUS

7.10 - 2.11.2021

UURINGUS OSALES

200 Eestis elavat noort vanuses 15-19 aastat

VALIM JA LÄBIVIIMINE

Valim oli koostatud kvootvalimi meetodil, mis tähendab, et jälgiti 15-19-aastaste noorte tegelikku jaotust Eesti Vabariigis järgnevate parameetrite osas: vanus, emakeel, Tallinn vs muu Eesti. Küsitluse käigus saadud valim kaaluti, et tagada uuringu esinduslikkust.

Küsitlust teostas Norstat veebipaneelis, kuhu kuulub professionaalsete standardite järgi värvatud 20400 vastajat ning sotsiaalmeediaplatvormil. Veebipaneeli on kutsutud vastajad juhuslikkuse alusel teiste uuringute käigus (peamiselt telefoniküsitlused), tagades selliselt erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide esindatuse veebiuuringute valimis. Et valimit suurendada, koguti Norstati sotsiaalmeediaplatvormi reklaami kaudu lisaks ca 80 noore vastused.

UURINGU SISU

Demokraatia vajab teadlikke ja märkavaid kodanikke. Üks kodanikuaktiivsuse vormidest on väärkäitumise ära tundmine ja selle peatamine, mida siinses uuringus ka lähemalt uurime. Keskendusime just 15-19-aastastele, kes käivad või käisid hiljuti üldhariduskoolis ning kelle kontekst on seetõttu sarnane. Uuring otsis vastuseid järgmistele küsimustele:

- Millised on noorte väärtushinnangud ja kas need peegelduvad kooli kui õpilaste miniühiskonna organisatsioonis?
- Mida tajuvad õpilased väärkäitumisena ning millistest väärkäitumistest ollakse valmis teavitama?
- Mis ajendab ja takistab noorte arvates vihjeandmist?

Sisendi eest täname Justiitsministeeriumi ametnikke ja Korruptsioonivaba Eesti liikmeid!

Uuringu valmistas ette ühingu tegevjuht Carina Paju, viis läbi Norstat Eesti AS ja analüüsis Purple Research.

Uuringut rahastas Aktiivsete Kodanike Fond projekti "Väärkäitumisest teavitamise ja vihjeandjate kaitse edendamine Eestis" raames.

Tegevus toimub MTÜ Korruptsioonivaba Eesti prioriteedi "Teadlikud noored" raames

Tutvu meie strateegiaga aastani 2024 kodulehel

www.transparency.ee

Noorte väärtusruum

NOORTE VÄÄRTUSED VS KOOLI VÄÄRTUSED

Noorte enda väärtused ühtivad kooli väärtustega üsna vähe.

Noorte jaoks kõige olulisemad väärtused on **ausus, usaldusväarsus, vabadus ja hoolivus** - neid pidas oluliseks üle neljandiku vastanutest.

Kooli kõige iseloomustavateks väärtusteks on noorte arvates aga **reeglite järgimine, koostöö, ambitsioonikus ning põhimõttekindlus**.

Austus, iseseisvus, sallivus, võrdsus ja julgus on väärtused, kus noored ja kool enam sarnanevad üksteisele.

NEIUD VS NOORMEHED

Neidudele on enam oluline hoolivus, austus ning sallivus. Oma kooli väärtustena näevad nad rohkem kui noormehed austust, loovust ja ambitsioonikust.

Noormeestele on neidudest rohkem oluline koostöö ning koolis näevad nad neidudest rohkem reeglite järgimist.

TALLINN VS MUU EESTI

Tallinna noored väärtustavad enam vabadust, aga ka austust. Koolis näevad nad muu Eesti noortega võrreldes rohkem võrdsust, austust, aga ka hierarhilisust.

Muu Eesti noorte jaoks on olulisem lojaalsus ning koolis näevad nad rohkem iseseisvust, aga ka reeglite järgimist.

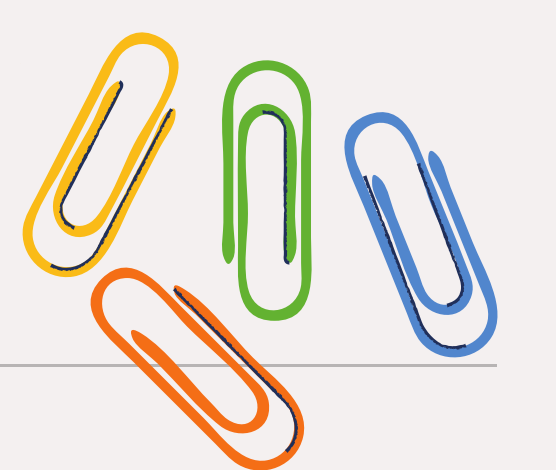
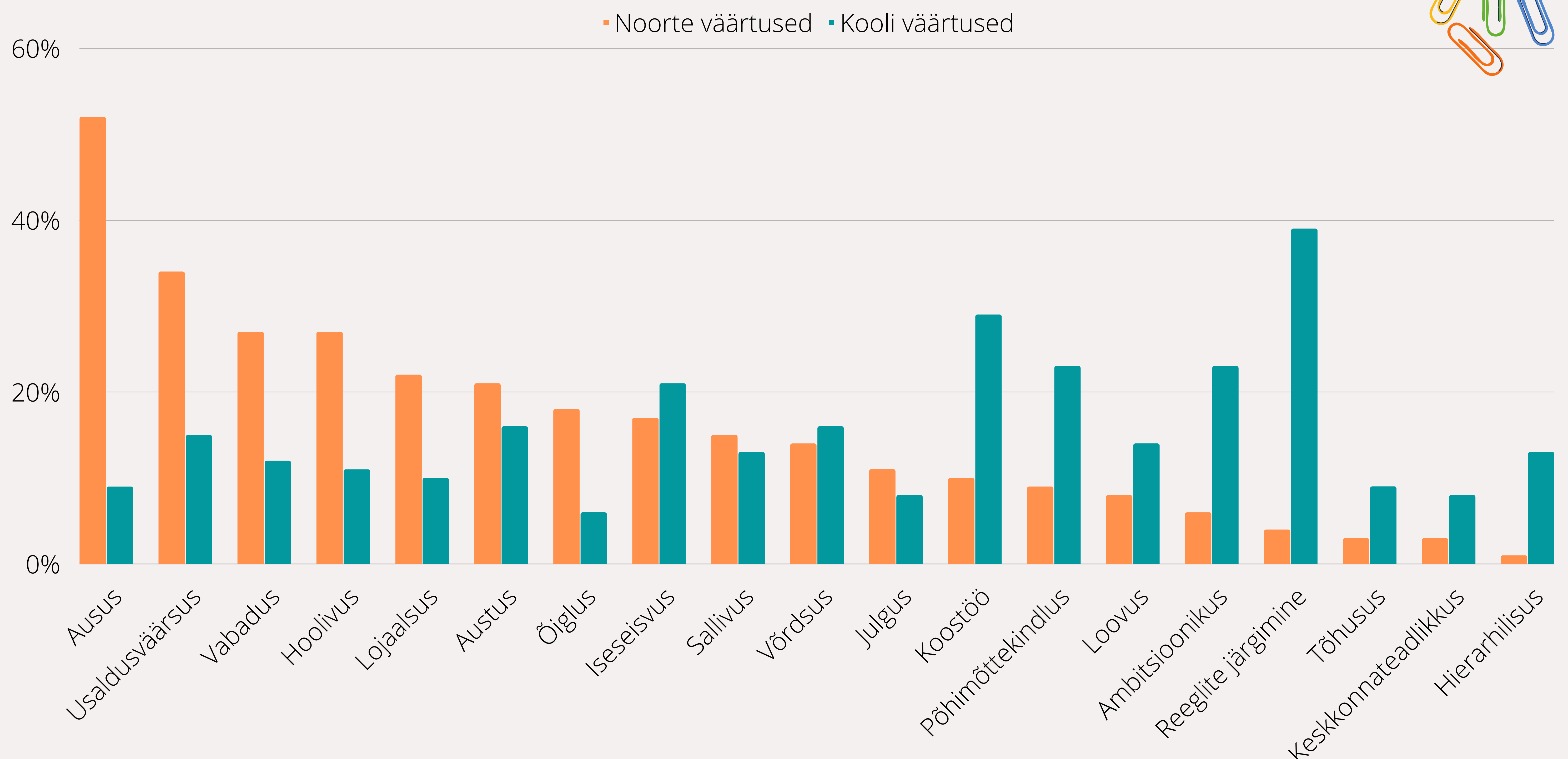
EESTI VS VENE NOORED

Vene noortele on olulisem ausus, usaldusväarsus ning austus, vähem oluline aga iseseisvus ja võrdsus. Koolis näevad nad eesti noortega võrreldes rohkem austust, lojaalsust ja hierarhilisust ning vähem iseseisvust ja võrdsust.

Eesti noorte jaoks on olulisem lojaalsus, kooli väärtustena näevad nad vene noortest enam koostööd aga ka reeglite järgimist.

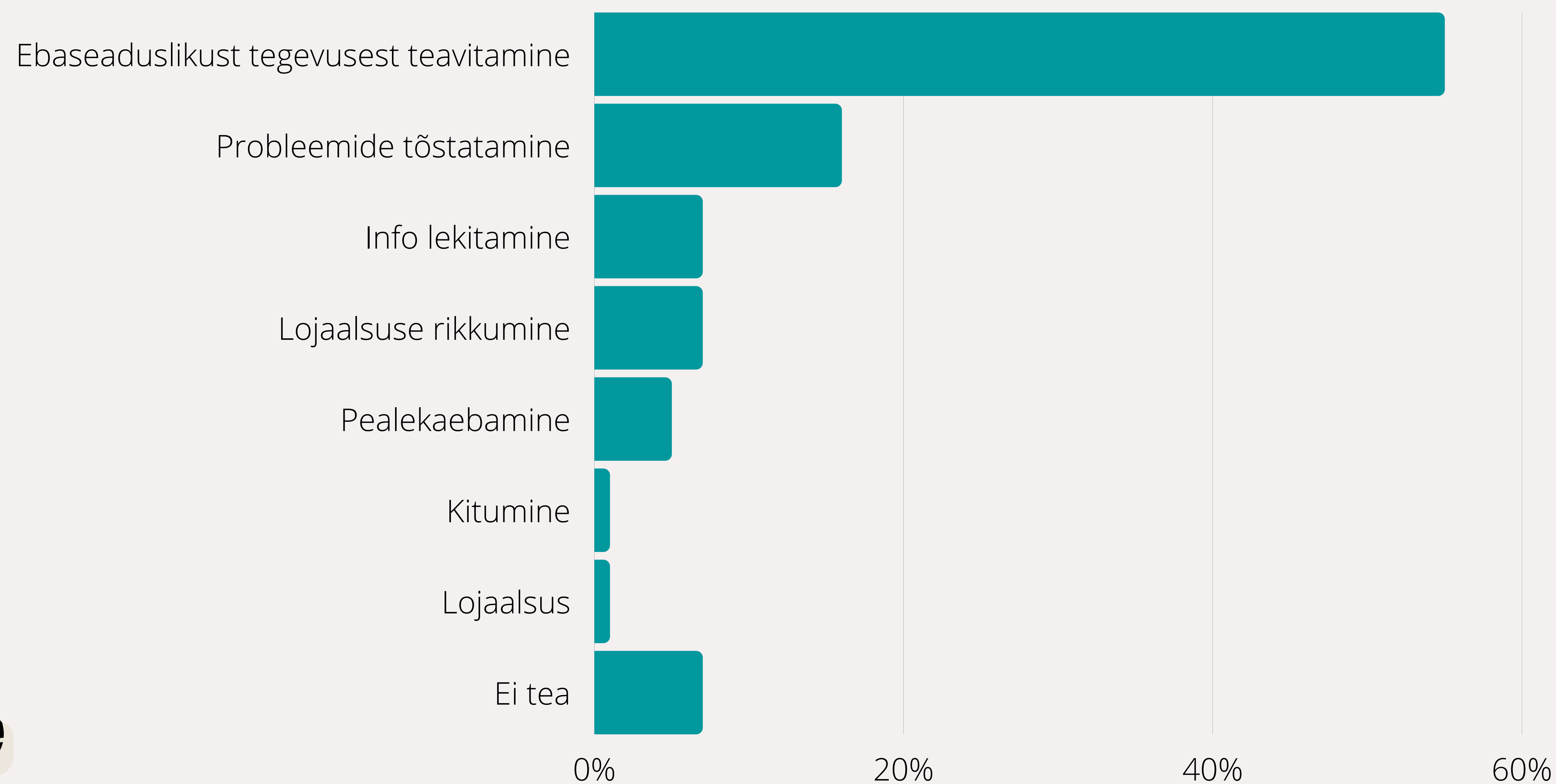
VANUS

Vanimatele ehk 19 aastastele on teistest olulisem hoolivus ja noorimatele (15-16a) õiglus.

Väärkäitumine ja teavitamine

Mõisted "väärkäitumisest teavitamine" või "vilepühumine" seostuvad kõige rohkem ebaseaduslikust tegevusest teavitamisega.

VÄÄRKÄITUMINE JA TEAVITAMINE

Noortelt uuriti, millistest juhtumitest nad üldse teavitaksid ning keda (nt sõpra, peret, klassijuhatajat, kooli psühholoog). Mõistmaks, mida noored tajuvad väärkäitumisena, andsime neile ette noore spetsiifikale olulise loetelu, millel on petmise maiku loogika (nt purjus peaga autoga sõitmine, sõbra heaks politseile valetamine, kui too on hakkama saanud millegi ebaseaduslikuga, spordis sohitegemine jne.). Selle põhjal saab teha järeldusi noorte jaoks kaugemate petmisliikide osas nagu korrupsioon või huvide konflikt.

Milliseid olukordi peavad noored väärkäitumiseks?

Noorte poolt kõige taunitavam väärkäitumine on purjus peaga autoga sõitmine - üheksa noort kümnest peab seda väärkäitumiseks ning seitse kümnest annaksid ka sellest rikkumisest teada.

Väga tõsiseks väärkäitumiseks peetakse ka **väärkäitumisest teavitaja ahistamist või ähvardamist ning klassi ühisraha enda tarbeks kasutamist** (nt peo eelarvest endale asjade ostmist) - nende tegevuste rikkumiseks pidamine ning nendest teada andmise valmisolek on pigem võrdselt kõrgel tasemel.

Ka **spordis sohitegemist** arvavad noored pigem tõsisemate rikkumiste hulka.

Narkootikumide tarvitamist ning isikut tuvastava dokumendi võltsimist (nt alaealisena ööklubisse saamiseks) peetakse küll väga paljude noorte poolt väärkäitumiseks, siiski valmisolek sellest teada anda on pigem madal. Sama kehtib ka alaealiste alkoholitarbimise ja/või suitsetamise kohta.

Õpetajate kahjuks näevad noored spikerdamises ja kellegi teise poolt kirjutatud uurimustöö esitamises vähe ebaeetilisust.

NEIUD VS NOORMEHED

Neiud on üldisemalt suurema valmisolekuga väärkäitumisest teavitamise osas. Nemad tajuvad ka tõsisema rikkumisena spordis sohitegemist, keskkonna reostamist ning kellegi teise poolt kirjutatud uurimustöö esitamist. Noormehed tajuvad tõsisema rikkumisena alaealiste alkoholitarbimist ja/või suitsetamist.

Uuringu tulemustest paistab silma, et neiud annaksid suurema tõenäosusega teada narkootikumide tarvitamisest, isikut tuvastava dokumendi võltsimisest, spordis sohitegemisest ja kellegi teise poolt kirjutatud uurimustöö esitamisest kui noormehed.

TALLINN VS MUU EESTI

Väljastpoolt Tallinna noored on üldiselt taunitavama hoiakuga enamike väärkäitumiste suhtes. Eriti puudutab see väärkäitumisest teavitaja ahistamist või ähvardamist, spordis sohitegemist ning kellegi teise poolt kirjutatud uurimustöö esitamist.

EESTI VS VENE NOORED

Võrreldes eesti noortega tajuvad vene noored enamuse väärõlukordadest väiksema tõsidusega - vähem nähakse neid rikkumistena ning teavitamisvalmisolek on samuti väiksem.

Väärkäitumine ja teavitamine

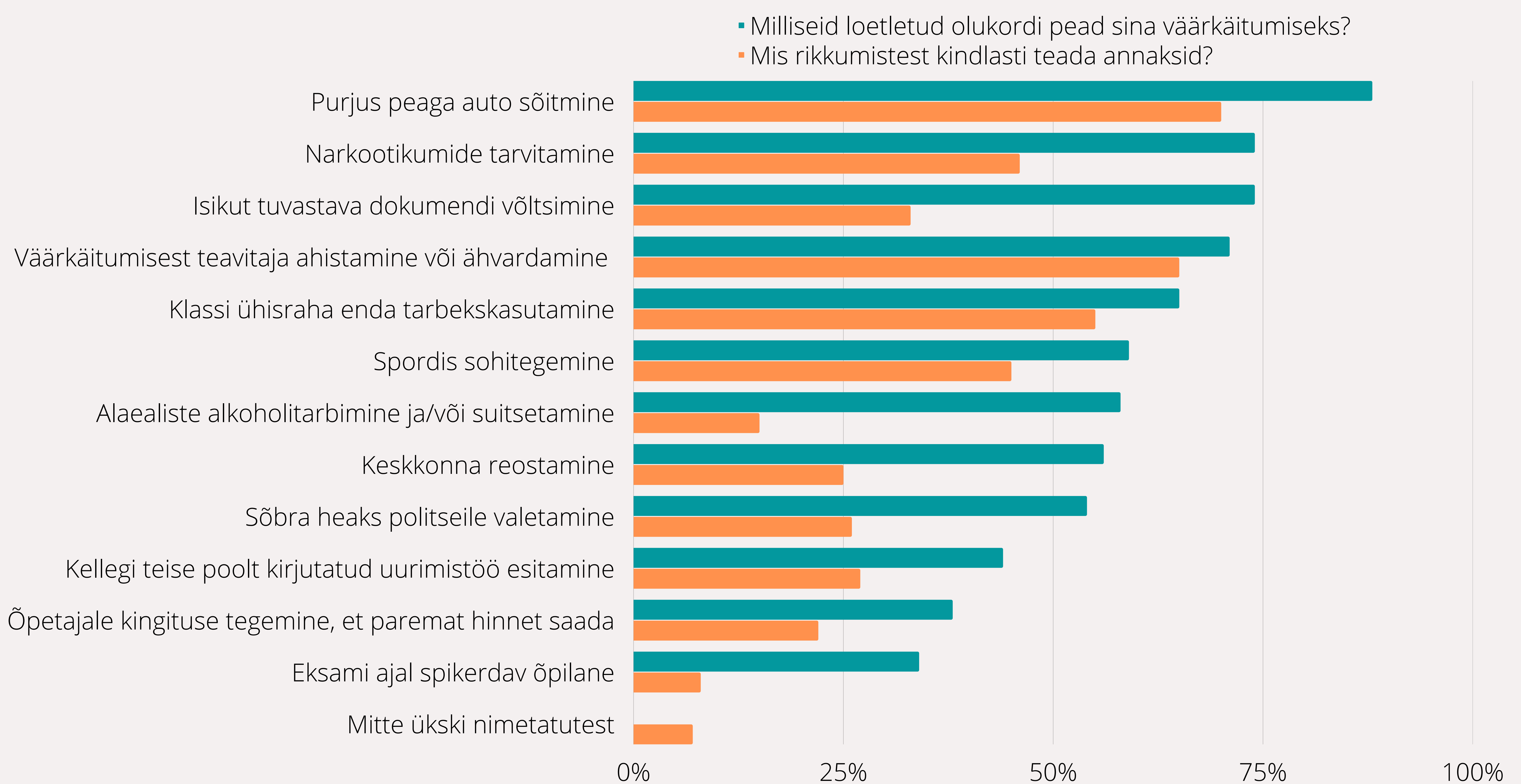
VANUS

Võrreldes teiste vanusegruppidega paistab noorimate (15-16a) hulgas silma, et nad annaksid klassi ühisraha enda tarbeks kasutamisest suurema tõenäosusega teada kui vanemad õpilased. Samuti peab ainult 30% 15-16a noortest kellegi teise poolt kirjutatud uurimistöö esitamist väärkäitumiseks, samas kui 19a noorte hulgas peab seda väärkäitumiseks lausa 52%.

17-aastased võtavad alaealiste alkoholitarbimist ja/või suitsetamist väiksema rikkumisena kui teised vanusegrupid. Samuti on nende valmisolek spordis sohitegemisest teada anda madalam.

19-aastased peavad küll narkootikumide tarvitamist väärkäitumiseks, aga valmisolek sellest teada anda on madalam kui noorematel õpilastel. Samuti on oluline välja tuua, et kui aasta nooremate õpilaste seas peetakse spordis sohitegemist üsna märkimisväärseks väärkäitumiseks (68%), siis 19-aastaste hulgas on tegu väiksema rikkumisega - ainult 49% noortest arvab, et see on väärkäitumine.

Noorte poolt kõige taunitavam väärkäitumine on purjus peaga autoga sõitmine.

VÄÄRKÄITUMISEST TEAVITAMINE

Väärkäitumisest ei anta teada eelkõige kättemaksu ja tagakiusamise hirmu tõttu, samuti sest juhtunud on keeruline tõestada ning sest teavitaja pole kaitstud.

Noorte arvamusel **antakse väärkäitumisest** teada isiklikest väärtustest/õiglustundest lähtuvalt, et väärkäitumine lõpeks.

Kõige suurema tõenäosusega räägiksid noored väärkäitumisest sõpradele ja perele ning noorte jaoks on mõnevõrra aktsepteeritum teada anda kooli töötajate väärkäitumisest, teiste õpilaste/klassikaaslaste peale "vilepühumine" on vähem sobilik.

Väärkäitumine ja teavitamine

NEIUD VS NOORMEHED

Neidude seas on enam neid, kes arvavad, et teavitaja pole kaitstud, ning neid, kes arvavad, et teavitamisega kaasneb meie ühiskonnas halb taak.

Neiud usuvad ka rohkem, et koolis oodatakse, et õpilased juhivad probleemidele tähelepanu ja pakuvad välja lahendusi.

Noormeeste seas on rohkem neid, kes arvavad, et teavitamise põhjuseks on kättemaks.

EESTI VS VENE NOORED

Eesti noorte seas on rohkem hirmu kättemaksu ja tagakiusamise ning süüdlaste karistamatuse pärast. Vene noorte seas on rohkem neid, kes teavitama jätmise põhjusena tajuvad kaitse puudumist.

TALLINN VS MUU EESTI

Tallinna noored rohkem nimetavad mitteteavitamise põhjusena süüdlaste karistamatust. Mitte Tallinna noored aga rohkem kättemaksu ja tagakiusamist. Nende hulgas on ka suurem teadmatus, kuhu väärtust teavitada; nad arvavad ka enam, et teavitamine ei ole vaeva väärt ja et teavitamisega kaasneb halb taak ühiskonnas.

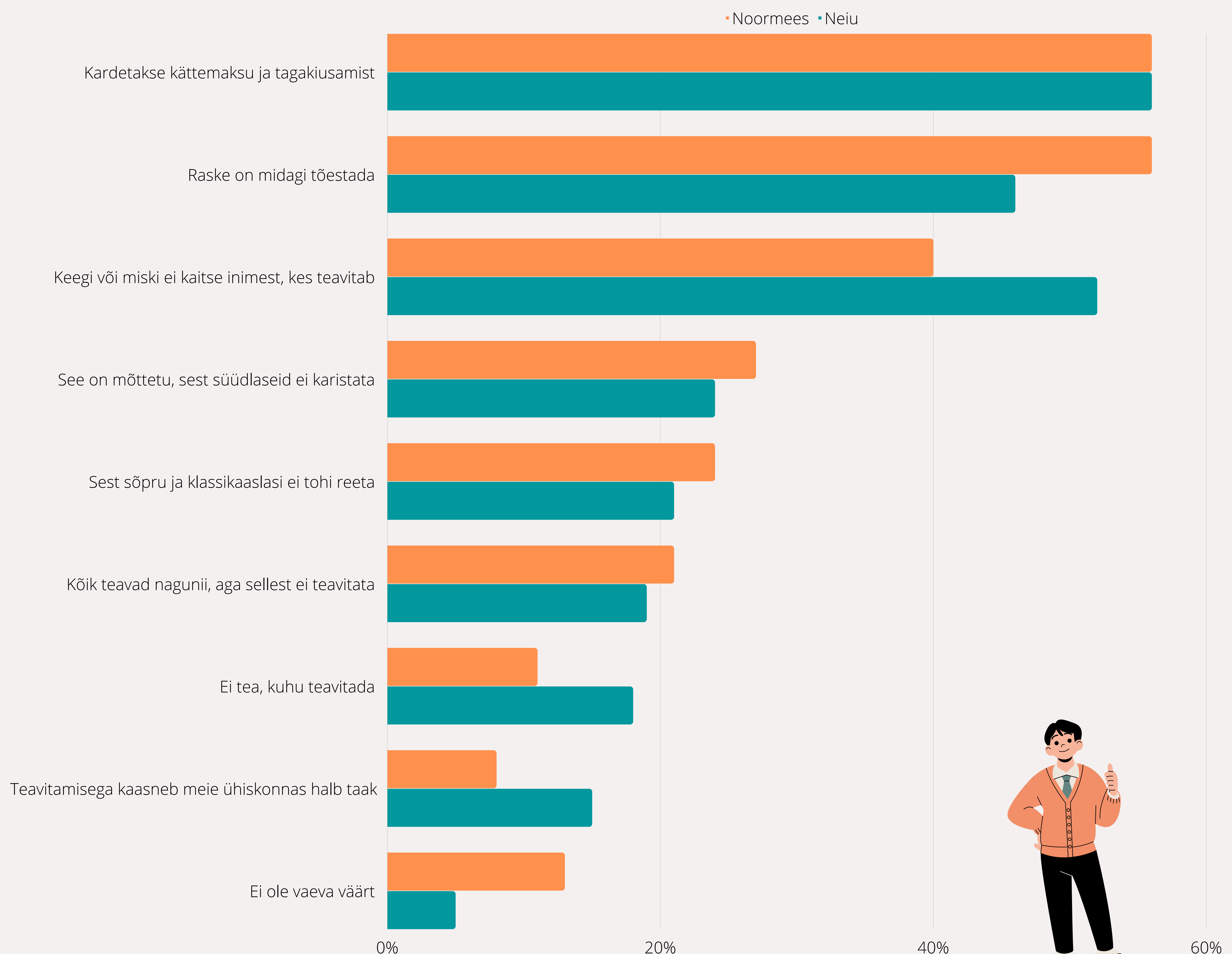
Vene noored arvavad, et rohkem teavitatakse isiklikest väärtustest/õiglusest lähtuvalt.

VANUS

Noorima vanusegrupi (15-16a) hulgas on enam neid, kes arvavad, et teavitamise põhjuseks on kättemaks. 19-aastaste seas on aga enam neid, kes arvavad, et teavitatakse omakasu eesmärgil.

Kaks kolmandikku noortest usub, et teavitust väärkäitumisest võetakse koolis tõsiselt ja leitakse lahendust. See usk on tugevam noorimate seas (15-16a) ning nõrgim vanimate (19a) seas.

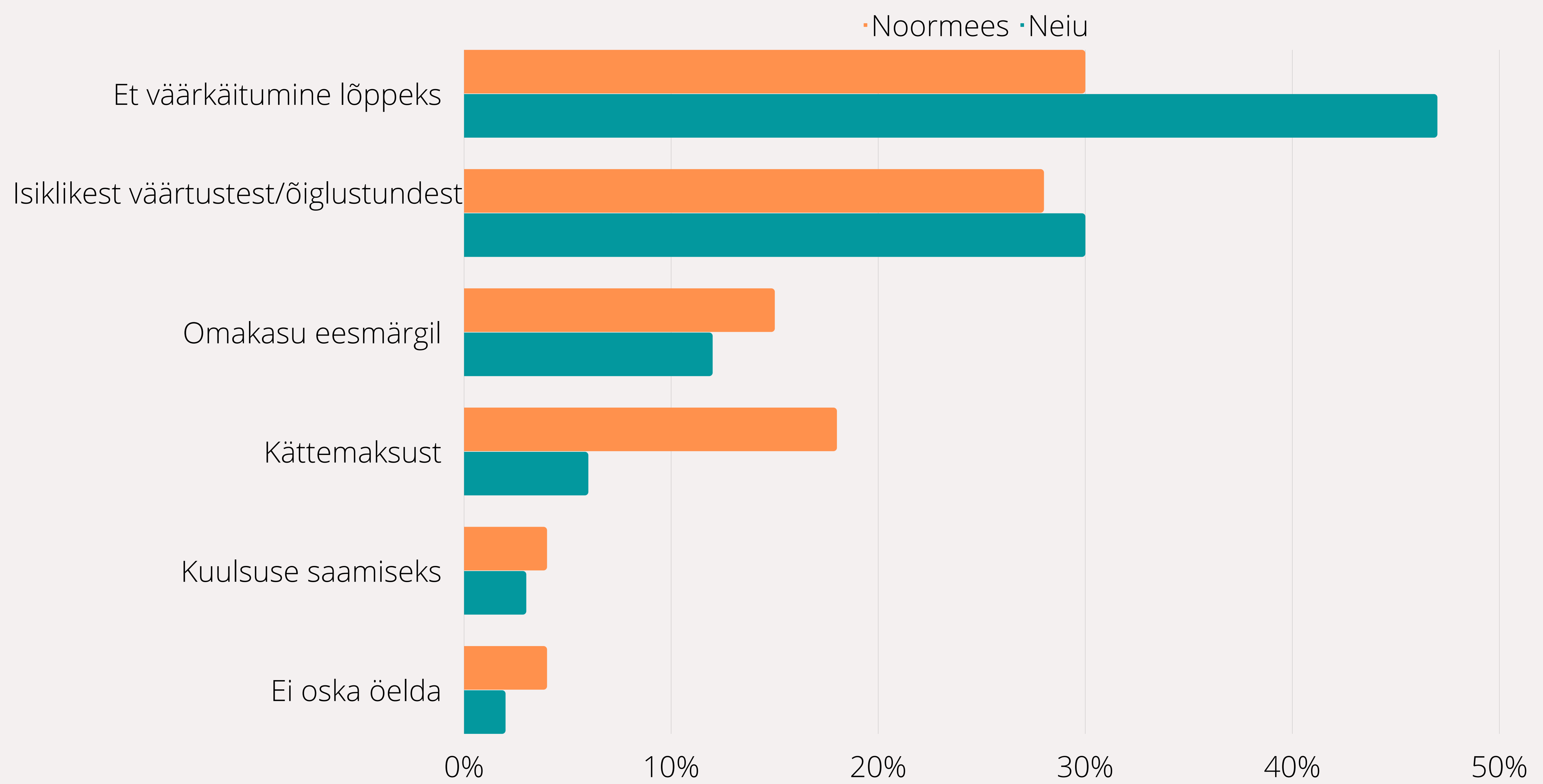
Väärkäitumisest ei anta teada kättemaksu ja tagakiusamise hirmu tõttu, samuti olukorra tõestamisraskuste ning teavitaja kaitsemise pärast

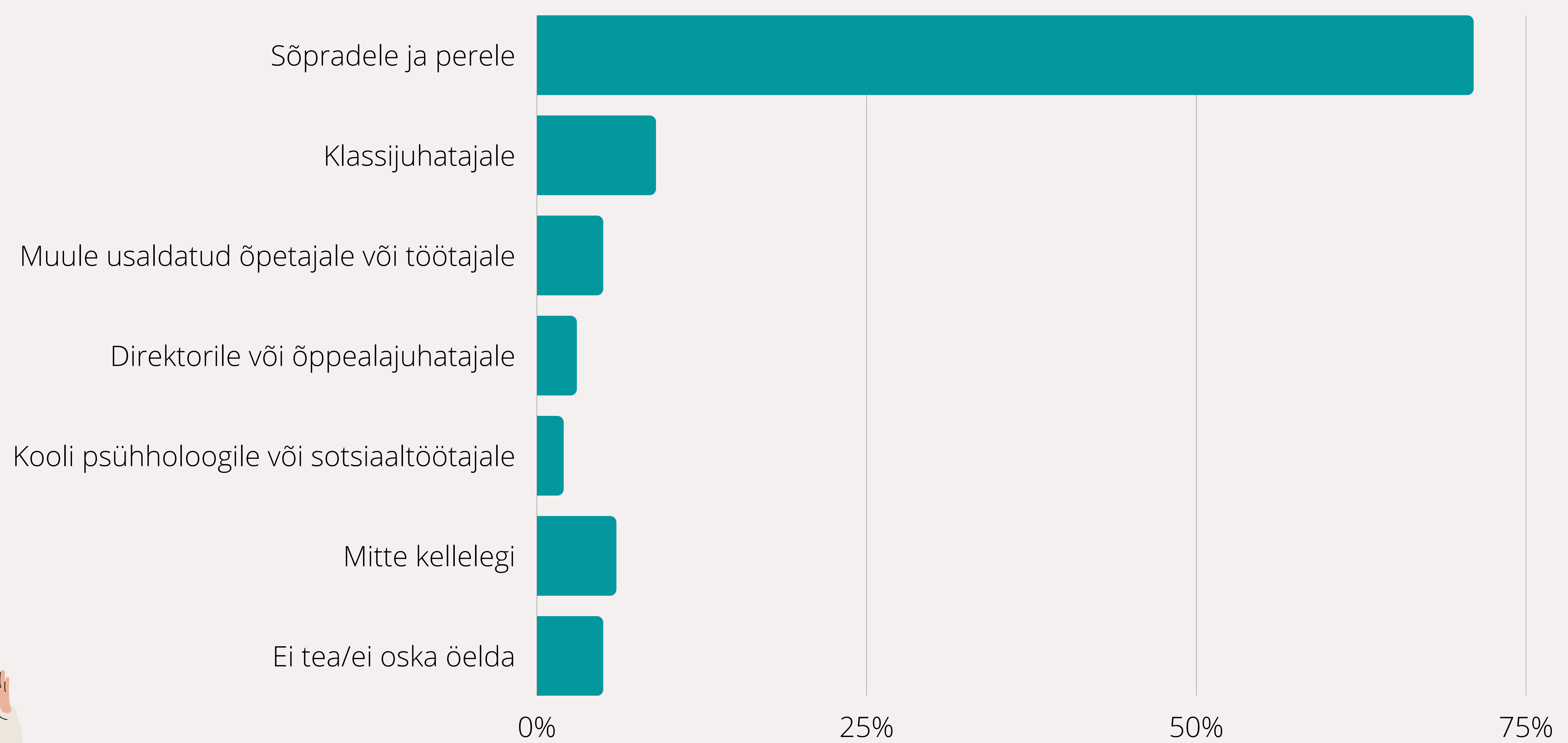
Väärkäitumine ja teavitamine

Inimesed annavad väärkäitumisest teada isiklikest väärtustest/õiglustundest lähtuvalt, et väärkäitumine lõppeks.

Miks inimesed väärkäitumisest Sinu arvates üldse teada annavad?

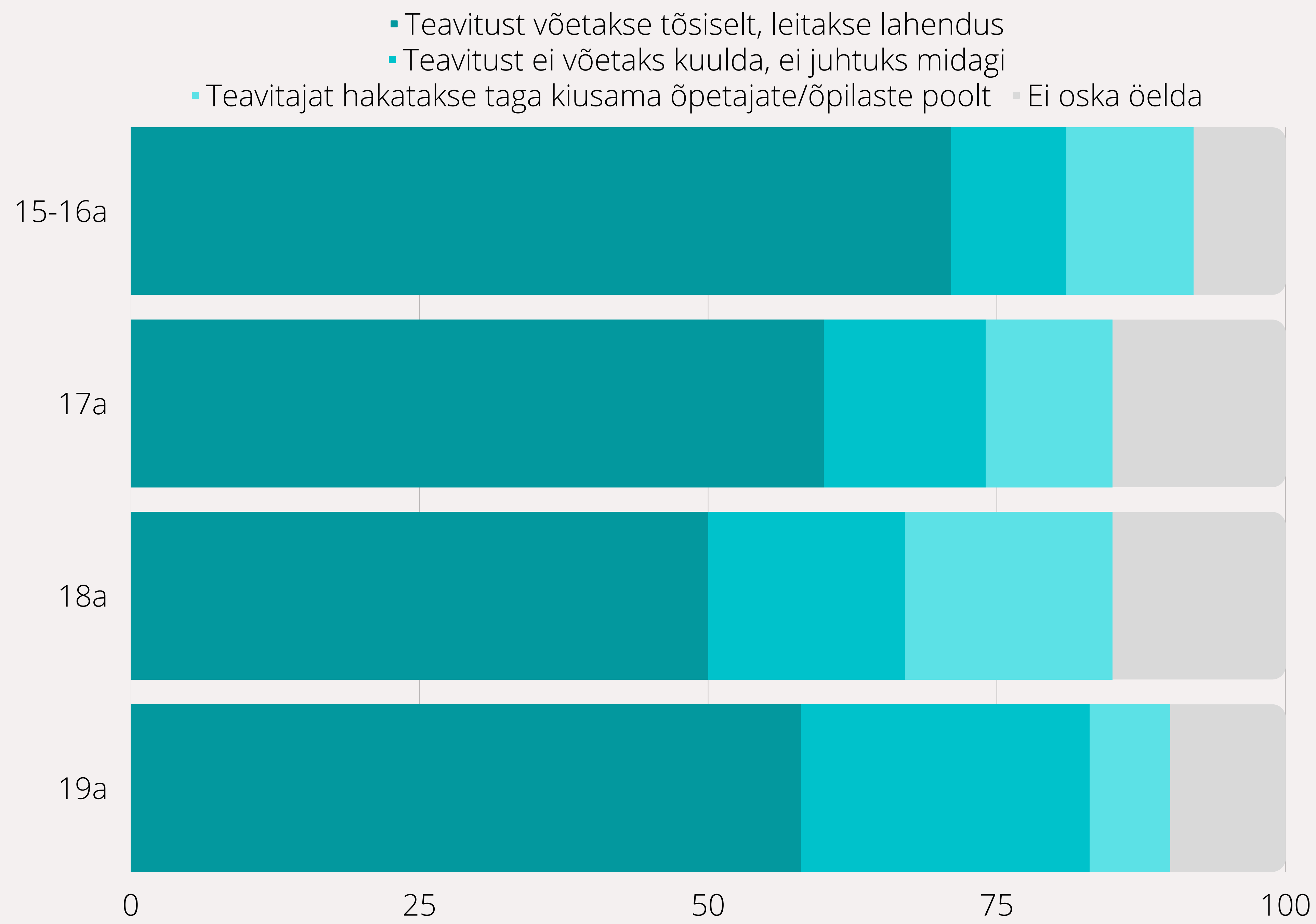
Kellele õpilased kõige suurema tõenäosusega väärkäitumisest räägiksid?

Väärkäitumine ja teavitamine

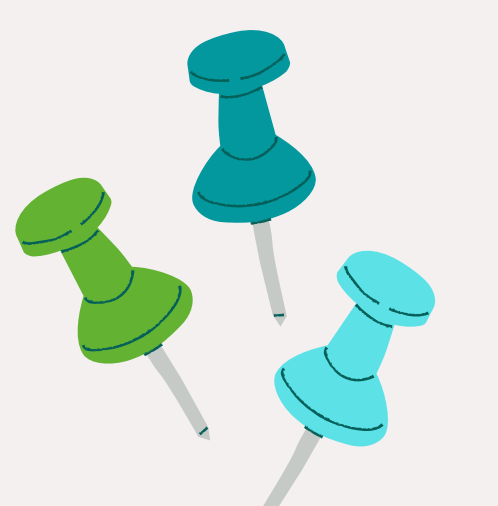
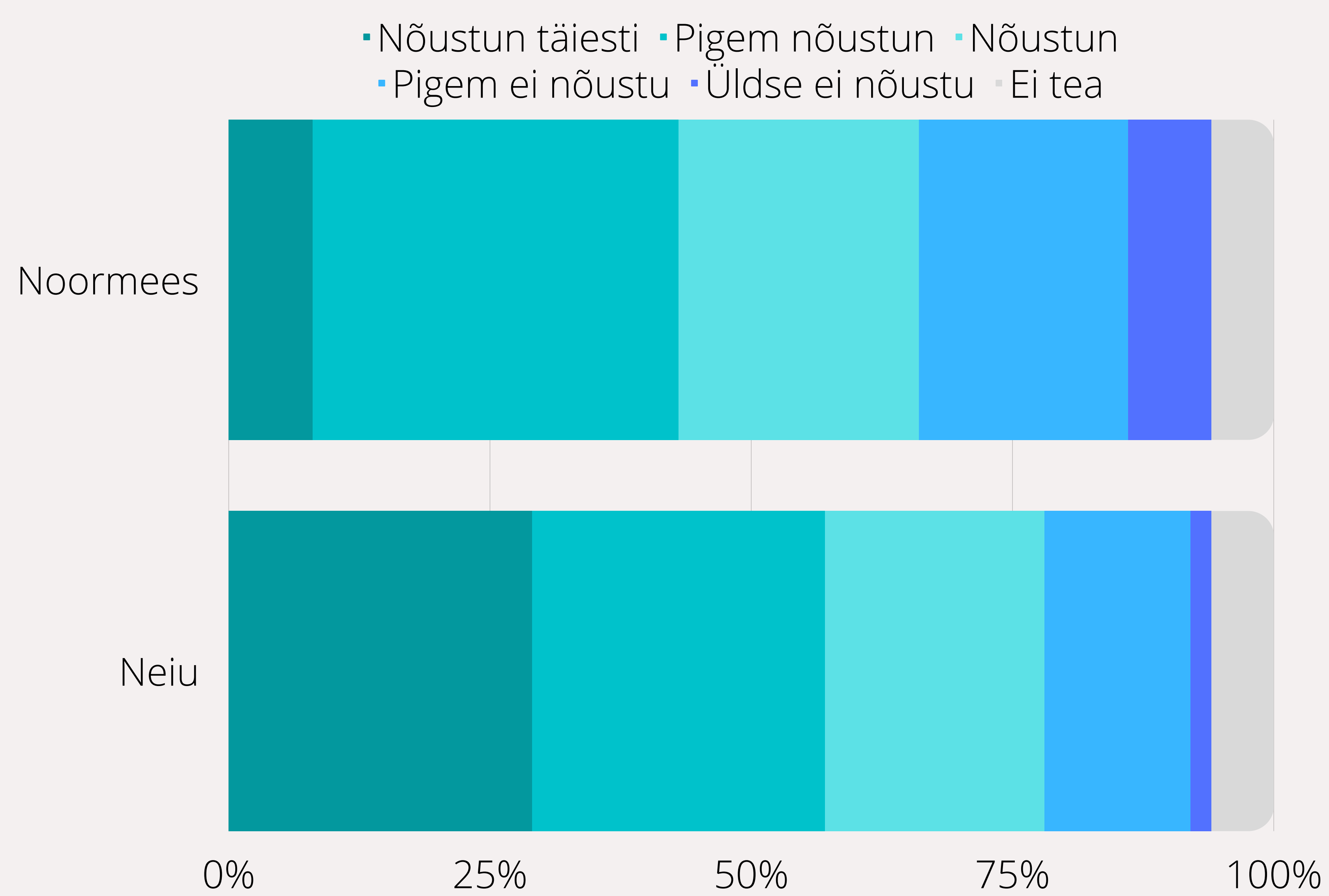
Kaks kolmandikku noortest usub, et teavitust väärkäitumisest võetakse koolis tõsiselt ja leitakse lahendused.

Ütleme, et keegi Sinu koolis annab väärkäitumisest mõnele õpetajale, direktorile või õppealajuhatajale teada. Mis selle tagajärjel tõenäoliselt juhtuks?

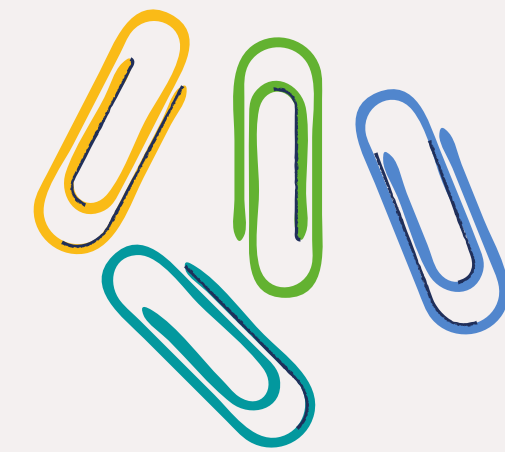

Noored usuvad, et koolis oodatakse, et õpilased juhivad probleemidele tähelepanu ja pakuvad välja lahendusi. Eriti paistab see silma neidude seas.

Kuivõrd nõustud, et Sinu koolis oodatakse, et õpilased juhivad probleemidele tähelepanu ja pakuvad välja lahendusi?

Väärkäitumine ja teavitamine

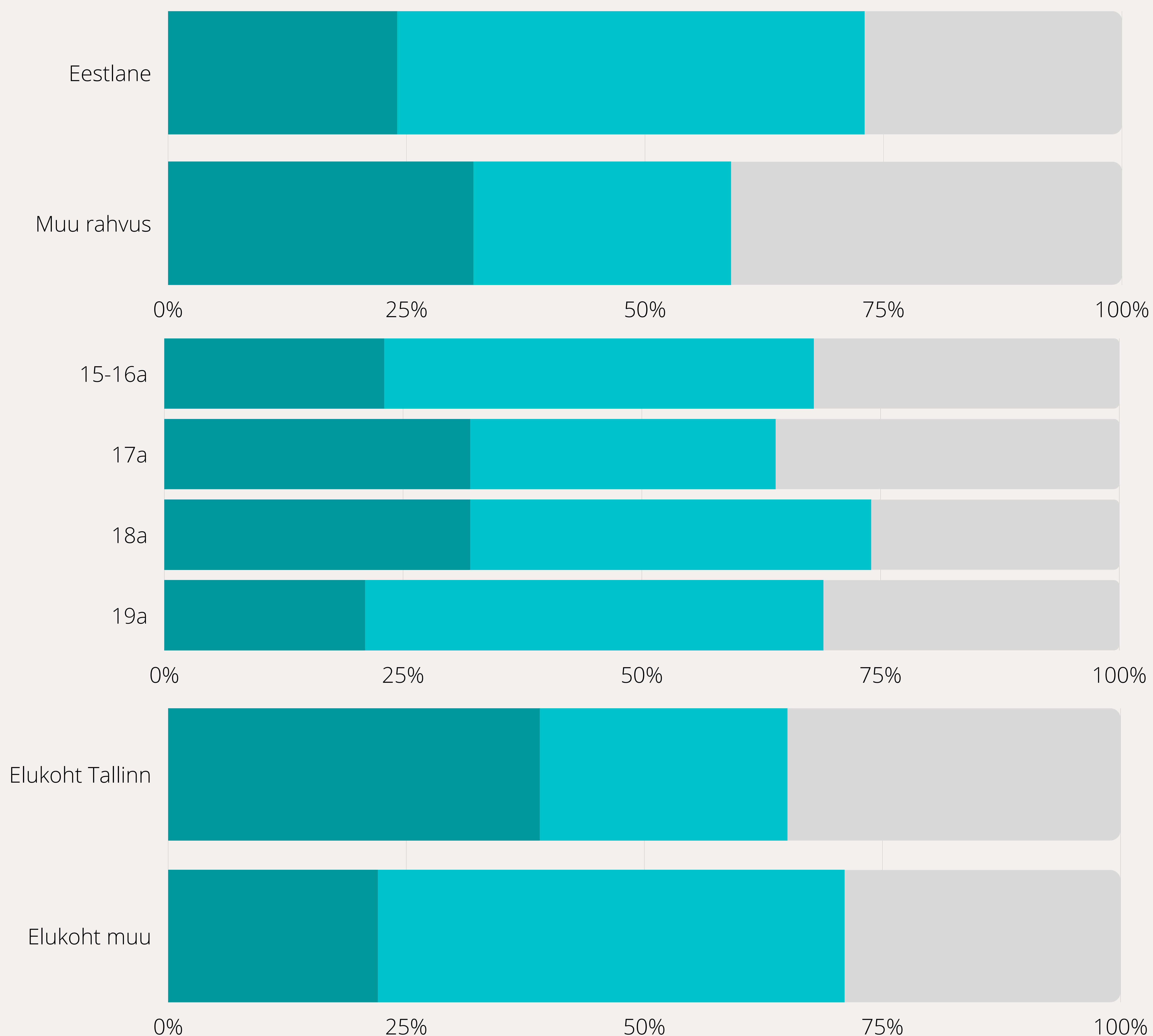
Noorte jaoks on tõesem väide, et "meie koolis on üldiselt aktsepteeritav, et inimesed tõsisest väärkäitumisest teada annavad, ISEGI KUI see tähendab vaid lähedastele teada oleva info avaldamist".

VÄÄRKÄITUMISEST TEAVITAMINE

Väitega "meie koolis on üldiselt aktsepteeritav, et inimesed tõsisest väärkäitumisest teada annavad, isegi kui see tähendab vaid lähedastele teada oleva info avaldamist" nõustuvad rohkem eesti noored ning mitte Tallinna noored. Samuti paistab silma, et väitega nõustuvad rohkem kõige nooremad (15-16a) ja kõige vanemad (19a) õpilased.

Teavitamise puhul on tihti tarvis avalikustada informatsiooni, mida teab väike ringkond inimesi nagu sõbrad, pere või klassikaaslased. Kumb väidetest on Sinu arvates tõesem?

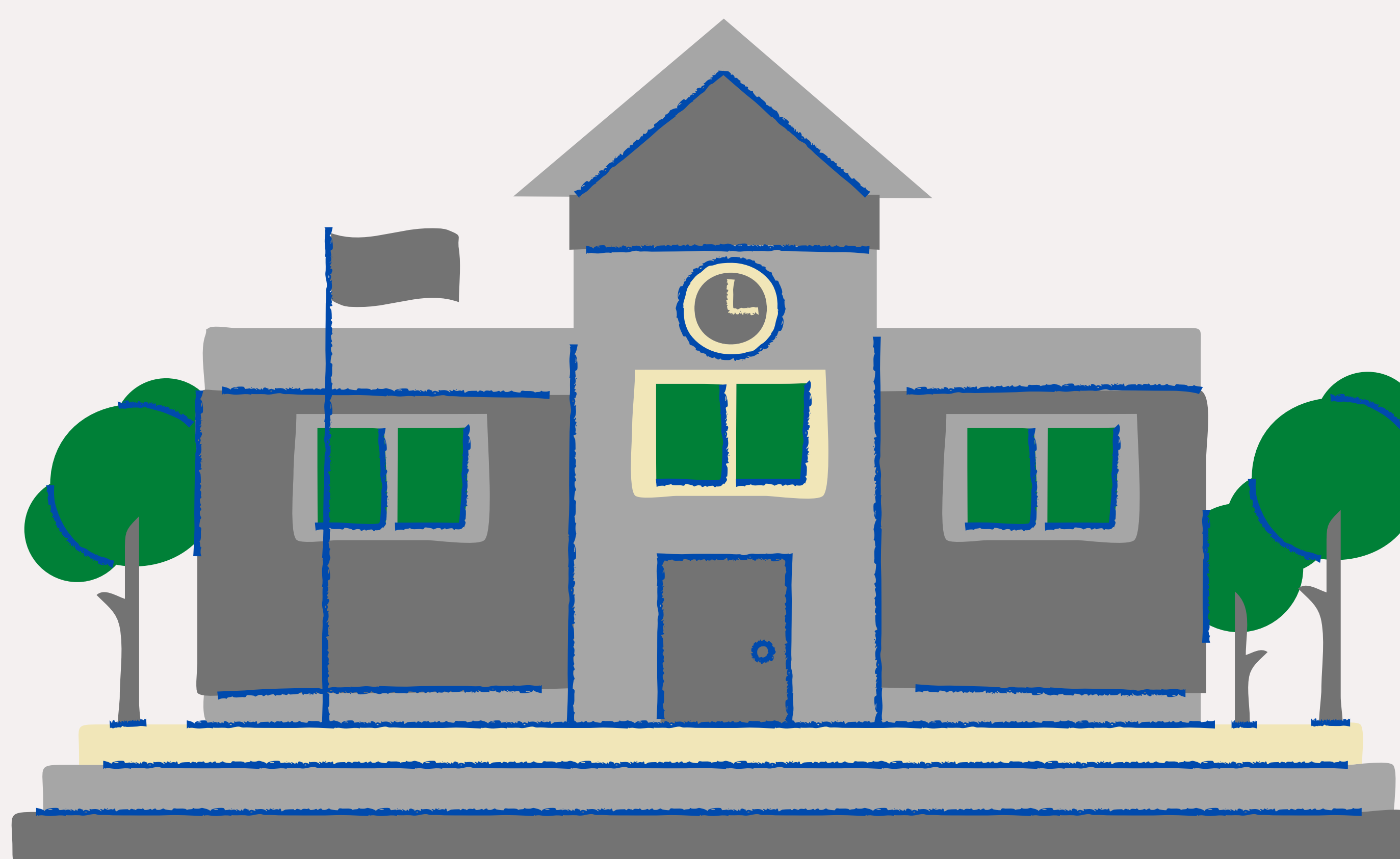
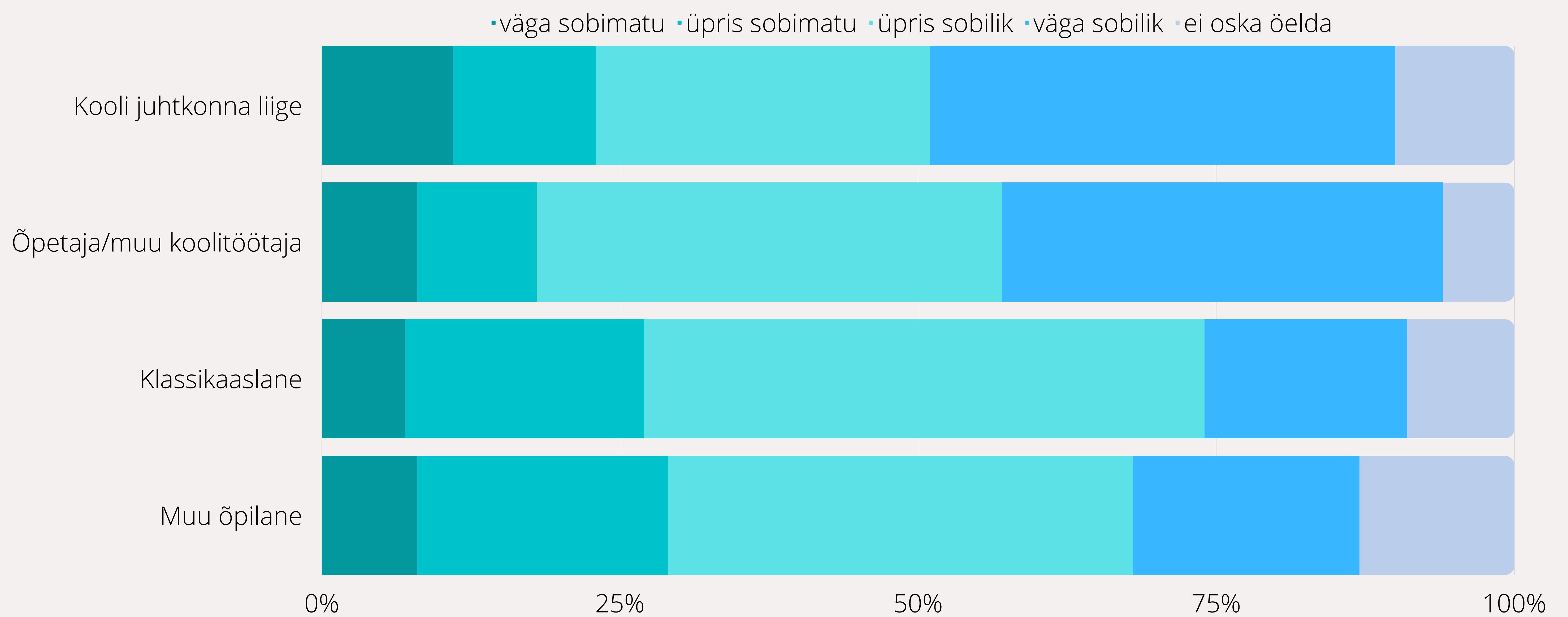
- On üldiselt lubamatu tõsisest väärkäitumisest teada anda, KUI see tähendab vaid oma lähedastele teada oleva info avaldamist
- On üldiselt aktsepteeritav, et inimesed tõsisest väärkäitumisest teada annavad, ISEGI KUI see tähendab vaid lähedastele teada oleva info avaldamist
- Ei oska öelda

Väärkäitumine ja teavitamine

Mõnevõrra aktsepteeritavam on teada anda kooli töötajate väärkäitumisest, teiste õpilaste/klassikaaslaste peale "vilepühumine" on vähem sobilik.

Ütleme, et väärkäitumise on toime pannud üks järgnevatest isikutest. Kuivõrd aktsepteeritav on Sinu arvates õpilasena sellest teada anda koolis või sellest väljaspool?

Väärkäitumine ja teavitamine

KOKKUVÕTE

Uuringu eesmärgiks oli paremini mõista noorte suhtumist ja kogemusi seoses väärkäitumisest teavitamisega. Uuringu tulemustest saab järeldada, et:

- **Noorte enda väärtused ühtivad kooli väärtustega üsna vähe. Ühisosa leiab selliste väärtuste nagu austus, iseseisvus, sallivus, võrdsus ja julgus osas;**
- **Mõisted "väärkäitumisest teavitamine" või "vilepuhumine" seostuvad kõige rohkem ebaseaduslikust tegevusest teavitamisega;**
- **Noorte poolt kõige taunitavam väärkäitumine on purjus peaga autoga sõitmine, kuid koolis esinevaid akadeemilisi rikkumisi (spikerdamine, teise poolt kirjutatud töö esitamine) niivõrd pahaks ei panda. Suured käärid on selle vahel, mida peetakse väärkäitumiseks ja millest ollakse valmis kellelegi teada andma;**
- **Väärkäitumisest ei anta teada eelkõige kättemaksu ja tagakiusamise hirmu tõttu, samuti olukorra tõestamisraskuste ning teavitaja kaitse puudumise pärast;**
- **Noored arvavad, et väärkäitumisest antakse teada isiklikest väärtustest/õiglusest lähtuvalt, et väärkäitumine lõppeks;**
- **Kõige suurema tõenäosusega räägiksid noored väärkäitumisest sõpradele ja perele;**
- **Kaks kolmandikku noortest usub, et teavitust väärkäitumisest võetakse koolis tõsiselt ja leitakse lahendus;**
- **Noored usuvad ka, et koolis oodatakse, et õpilased juhivad probleemidele tähelepanu ja pakuvad välja lahendusi;**
- **Noorte jaoks on mõnevõrra aktsepteeritavam anda teada kooli töötajate väärkäitumisest, teiste õpilaste/klassikaaslaste peale "vilepuhumine" on vähem sobilik. See ühtib eeldusega, et oma kogukonna sees toimunud rikkumisele kehtivad veidi teised reeglid.**

MIDA SAAB KORRUPTSIOONIVABA EESTI ÄRA TEHA?

KVE üheks strateegiliseks eesmärgiks on tegeleda noorte teadlikkuse tõstmisega demokraatlike väärtuste ja kodanikuaktiivsuse osas ning seega julgustada noori väärkäitumist märkama ning suurendada noorte teadlikkust sellest, millest tuleks teavitada, miks ning kellele.

Uuringu tulemustest on näha, et noorte enda väärtused üldiselt ei ühti kooli väärtustega. Koolis tuleks seega tegeleda rohkem väärtuskasvatuse ja ühise väärtusruumi loomisega, läbi mille õpivad noored ka heaks kodanikuks olemist.

Uuringust selgub ka, et noored kardavad väärkäitumisest teada anda peamiselt kättemaksu ja tagakiusamise hirmu tõttu. Oluline aga on, et noored, kes satuvad tunnistajaks mõnele rikkumisele, sellest ka teada annaksid, et rikkumine võimalikult kiiresti lahenduse leiaks. Huvitav on see, et kaks kolmandikku noortest usub, et väärkäitumist võetakse koolist tõsiselt ja leitakse lahendus ning ka koolis oodatakse, et õpilased juhivad probleemidele tähelepanu, samas kui klassijuhatajale, õpetajale, direktorile või muule koolitöötajale räägiksid rikkumisest alla 10% õpilastest. Seega, noored usaldavad sõpru ja peret oluliselt rohkem kui kooli. Ühise turvalise väärtusruumi loomisega koolis saaks aga noori nügida ka olema julgemad ning tegutsema kooskõlas oma tõekspidamistega, hoolimata hirmust, raskustest või vastuseisust.

KVE on juba loonud õppematerjali "[Väärtusmängud: vihjeandmine](#)", mille abil tutvustada noortele vihjeandmise temaatikat ning mille kaudu saavad õpilased analüüsida oma väärtushinnanguid kui ka lahendada väärtusdilemmasid. Näeme aga, et juhismaterjale ning käsiraamatuid väärtuskasvatuse, koolidemokraatia ja vihjeandmise osas võiks veel luua ning pakkuda ka koolidele rohkem külalistunde oma ekspertliikmete kaudu. Samuti tuleks noori koolitada vihjeandmise ning kodanikujulguse koha pealt, et julgustada neid ise antud teemadel teiste noortega rääkima.
